

Povijesni tijek uzgoja najvažnijih autohtonih dalmatinskih sorata vinove loze (*Vitis vinifera* L.)

Sažetak

Uzgoj vinove loze na području Dalmacije ima tradiciju dužu od dva tisućljeća. Pregledom povijesnih zapisa o uzgoju istraživanih sorata na području Dalmacije većina sorata se po prvi put spominje u 19.st. Iznimku čini sorta Tribidrag o čijem uzgoju prvi spomen nalazimo u 16.st. Većina istraživanih sorata se u značajnoj mjeri uzgajala i u predfiloksernom razdoblju te su i danas gospodarski iznimno značajne na području Dalmacije, ali i Republike Hrvatske u cjelini.

KLjučne riječi: vinova loza, autohtone sorte, Dalmacija, Babić, Tribidrag, Debit, Grk, Maraština, Plavac mali, Plavina, Pošip

Uvod

Povijest uzgoja vinove loze u Dalmaciji stara je više od dva tisućljeća. O tome svjedoče brojni pisani tragovi, a posebno se ističe zapis iz 2. st. pr. Kr. grčkog pisca Agatarhida koji hvali vino s otoka Visa. Zahvaljujući dobrim klimatskim uvjetima, povijesti, pomorskoj tradiciji i geografskom položaju, u Dalmaciji je početkom 19. stoljeća postojalo preko 400 sorata (Bulić 1949; Jelaska i Briza, 1967.). Između 1887. i 1925. godine, Bulić (1949.) je opisao 200 sorata od kojih se većina smatrala autohtonima. Isto tako, do pojave filoksera, površina pod vinogradima u Dalmaciji iznosila je 78000 ha, a u jednom je trenutku dosegnula brojku od 90 000 ha (Bulić 1949.). Od početka 20. st., zbog pojave bolesti i štetnika (filoksera, peronospora) te ekonomskih razloga, dolazi do postupnog nestajanja velikog broja autohtonih sorata. Kasniji trend u proizvodnji vina, koji je tijekom druge polovice 20. st. protežirao visoko prinodne sorte, doveo je do daljnje erozije sortimenta. Unatoč tome, Dalmacija je i danas područje bogato autohtonim sortama vinove loze koje nalazimo u velikom broju (Zdunić i sur., 2013.) čineći značajan udio u sortimentu. Međutim, svega je nekoliko njih u širem uzgoju, dok su ostale tek lokalno važne ili se nalaze u vrlo malim populacijama, najčešće kao prateće u mješovitim, uglavnom starijim, nasadima. Razloga za to je puno, ali među najvećima je zasigurno nepoznavanje njihovih gospodarskih karakteristika. Proteklih godina provedene su brojne aktivnosti u cilju njihova pronalaženja, spašavanja i identifikacije.

Materijali i metode

U ovom preglednom istraživanju korišteni su dostupni literaturni zapisi o uzgoju najvažnijih autohtonih dalmatinskih sorata vinove loze (Babić, Tribidrag, Debit, Grk, Maraština, Plavac mali, Plavina, Pošip) tijekom proteklih stoljeća.

Podatci o trenutnoj zastupljenosti i rasprostranjenosti istraživanih sorata dobiveni su iz Vinogradarskog registra (APPRR-Agencija za plaćanja u poljoprivredi, ribarstvu i ruralnom razvoju).

¹ Željko Andabaka, Domagoj Stupić, Marko Karoglan, Zvezdana Marković, Darko Preiner, Edi Maletić, Jasminka Karoglan Kontić
Agronomski fakultet Sveučilište u Zagrebu, Zavod za vinogradarstvo i vinarstvo, Svetošimunska 25, Zagreb

Rezultati i rasprava

Babić

Sinonimi: Šibenčanac, Babićevac, Pažanin, Roguljanac, Rogoznička

Porijeklo sorte i povijest uzgoja: Babić smatramo autohtonom hrvatskom sortom, budući da ima jedinstveni genotip s obzirom da nigdje u svijetu nije otkrivena sorta s istim genetskim profilom. Ovu tezu potkrepljuje genetska veza Babića s drugim autohtonim sortama pa je tako s Dobričićem u odnosu roditelj-potomak, a Dobričić i Crljenak kaštelanski su roditelji Plavca malog (Maletić i sur., 2004.). Također je potvrđeno da se sorta Babić pod sinonimom Rogoznička uzgaja na području Kaštela (Vokurka i sur., 2003.). Nakon filoksere, a za vrijeme obnove vinograda, podizale su se značajne površine vinograda pod ovom sortom (Bulić, 1949.). Jedan od najstarijih spomena ove sorte, pod sinonimom *Babićevac*, zabilježen je u izvještaju s „Prve dalmatinsko-hrvatsko-slavonske izložbe“ održane u Zagrebu 1864. godine. (Jakić, 1864.). Navodi se kako je na izložbu donesen uzorak vina sorte *Babićevac*.

Rasprostranjenost: Sorta Babić se uzgaja na području cijele Dalmacije, ali je ipak najrasprostranjenija u podregiji srednje i južne Dalmacija. Danas na području Republike Hrvatske nalazimo 367,96 ha vinograda zasađenih ovom sortom. Najglasovitiji položaji na kojima se uzgaja ova sorta čuvane su „primoštenske terase“.

Tribidrag

Sinonimi: Crljenak kaštelanski, Pribidrag, Primitivo (ITA), Zinfandel (SAD), Kratošija (MNE).

Porijeklo sorte i povijest uzgoja: Tribidrag je „Dalmatinski feniks“ za kojeg je dokazano da je genetički istovjetan Zinfandelu (najpopularnija crna sorta u SAD-u). Također, otkriveno je kako su Tribidrag i Dobričić roditelji Plavcu malom (Maletić i sur., 2004.). To otkriće iz 2001. god snažno je odjeknulo u SAD-u te gotovo da i nije bilo stručnog ili znanstvenog časopisa, ali i dnevne tiskovine koja nije objavila tu vijest. U Republici Hrvatskoj ova sorta je pronađena u Kaštel Novom, a zatim pod sinonimom Pribidrag kod Omiša. Calo i sur. (2008.) otkrili su da crnogorska sorta Kratošija ima identičan genetski profil kao i Tribidrag. Poveznica između sorata Tribidrag i Crljenak kaštelanski otkrivena je analizom DNA iz herbarija Stjepana Bulića, starog preko devedeset godina (Malenica i sur., 2011.). Postoje mnogi povijesni zapisi o uzgoju sorte pod imenom Tribidrag u Dalmaciji. Najstariji zapis nalazimo 1518. god. u diobi imovine između vođe pučkog ustanka Matije i njegova brata Nikole Ivančića gdje je ime upotrijebljeno kao toponim (posjed kod Vrbanja koji se zove *Dulčićev Tribidrag-Tribidragho de Dulcich*) (Tudor 2002; 2010.). Također, spominje ga Ritter von Heintl (1821.) kao sortu koja se uzgaja na području Dalmacije pod imenom *Tribidragh*.

Rasprostranjenost: Tribidrag se uzgaja na području Republike Hrvatske u podregiji srednje i južne Dalmacija te sjeverne Dalmacija na 63,4 ha. Nakon spomenutog otkrića Zinfandela, odnosno njegova pronalaska u Hrvatskoj, došlo je do značajne revitalizacije i ponovnog vraćanja ove sorte u uzgoj. Zinfandel je treća sorta po rasprostranjenosti u SAD-u te se uzgaja na preko 19500 ha. Primitivo se u Italiji uzgaja većinom u Apuliji i to na preko 25000 ha (Robinson i sur., 2012.).

Debit

Sinonimi: Puljižanac, Bjelina, Bilina, Čarapar, Debić

Porijeklo sorte i povijest uzgoja: Debit smatramo autohtonom sortom sjeverne Dalmacije. O njegovu porijeklu znamo malo, ali postoji više teorija o tome kako je ova sorta do-

bila ime. Ime Debit, prema nekima, upućuje na talijansko porijeklo sorte (tal. *debito* – dug, što može značiti da se ovom sortom plaćao dug, jer Debit ima visoke prinose) ili prema sinonimu Puljižanac (talijanska pokrajina Puglia tj. Apulija) (Bulić, 1949.).

Prema drugoj teoriji ime sugerira autohtonost sorte, budući da sinonim Puljižanac upućuje na mjesto Puljane u Promini gdje je Debit najraširenija sorta (Jelaska i Briza, 1967.). Prvi put sortu pod imenom *Debich* spominje Petter (1857.) kao sortu koja se uzgaja na zadarskom području, a spominje ju i Šulek (1879.). Anonymous 1 (1875.) navodi sorte koje su bile izložene na prvoj dalmatinskoj gospodarsko-obrtničkoj izložbi u Skradinu „...*od izloženog groždja upamtismo od bielog groždja: ljubidrag, palaruša mala, princ buratov, maknja, muškat, **debit**, rumanija, vugava, zelenka biela, čibila, krivača, bieli plavac, jaja kokota, zlatarica vela, bojdanuša vela, tarbian gegić, ranac, sultanina*“. U 19. st., a možda i ranije, Debit se pod imenom „*Vino di Tataro*“ prodavao i izvezio. Mnogi su tadašnji autori krivo protumačili naziv vina (Trtar-brdo u blizini Šibenika) te ga interpretirali kao ime sorte (Bulić, 1949.). U literaturi nalazimo mnoge spomene ovoga vina. Petter (1857.) navodi da se „*Vino di Tataro*“ proizvodi na šibenskom području. Anonymous 3 (1870.) prenosi tekst Babe objavljen u časopisu „*Welbe*“, a opisuje postupke trgovca Leibenfrost koji je došao u šibensko područje proizvoditi različite tipove vina pa navodi „...*Šibenički tartarovac (vino Tartaro) tamno-žuto, jako, ljubko, fino-kiselo, srednje jedrosti bez mirisa...*“ Anonymous 4 (1887.) navodi vina koje se proizvode na zadarskom području „...***debić**, grbić, maraskino i muškat...*“ Dudan (1898.) ubraja vino „*Tartaro*“ u desertna i medicinalna vina.

Rasprostranjenost: Debit se najviše uzgaja u podregijama sjeverne Dalmacije i Dalmatinske zagore. Najznačajnije površine nalazimo u Prominskom i Drniškom vinogorju gdje je Debit glavna bijela sorta u proizvodnji. Danas se na prostoru Hrvatske Debit uzgaja na površini od 415,93 ha, a navedeno ga svrstava na deseto mjesto po zastupljenosti u Republici Hrvatskoj.

Grk

Sinonimi: Gark, Korčulanac, Grk korčulanski, Grk lumbarajski, Grk veli, Grk mali

Porijeklo sorte i povijest uzgoja: Grk smatramo autohtonom sortom otoka Korčule. Ime ove sorte, prema nekim teorijama, sugerira njegovo grčko podrijetlo. Međutim, ova teorija, odnosno srodnost s grčkim sortama, do danas nije potvrđena (Šimon i sur., 2006.). S druge strane, zbog srodnosti s Crljenkom kaštelanskim (roditelj–potomak), kao i zbog njegove srodnosti s ostalim autohtonim dalmatinskim sortama, vjerojatnije je da potječe s ovih prostora (Pejić i sur., 2000; Maletić i sur. 2004.). Druga pak teorija govori kako je ime dobio prema svojstvima vina (*gark-gorak*). Ritter von Heintl (1821.) navodi Grk kao sortu koja se uzgaja na dubrovačkom području, a Petter (1857.) ga pak povezuje s otokom Korčulom. Anonymous 2 (1897.) navodi sorte koje se uzgajaju na otoku Lokrumu te navodi „...*od bijelih vrsti groždja goje se: maraschino, bratkovina, pošip, bogdanuša, kurtelasca, paga-debić, **grk**, i dr.*“ Anonymous 5 (1890.) navodi sorte koje su izložene na izložbi u Beču „...*ali ima i priličan broj slatkokusnih staklenica, medju kojima se iztiče omiški ružić-muškat, bračka vugava, šibenska maraština, hvarski prošek, **korčulanski grk** i dubrovačka malvasija...*“ Anonymous 6 (1857.) izvještava o ocjenjivanju vina iz jugoslavenskih pokrajina u Beču „...*Pečeno po gospodarskom društvu iz Orebića poslano, istom tako i Malvasia po gospodars. Društvu Dubrovačkom izloženo zadobi podpuno priznanje. Do ovih dviuh vrstih staše ponajbliže vino pod imenom: **Grk**...*“ Dudan (1898.) ubraja vino Grk u desertna i medicinalna vina.

Rasprostranjenost: Sorta je u prošlosti bila isključivo vezna za otok Korčulu, posebice

mjesto Lombardu. Na tom području, na poznatim „*lumbardskim pijescima*“, Grk je postizao najbolju kakvoću. Situacija je danas gotovo identična, budući da je centar proizvodnje Grka u mjestu Lombarda na otoku Korčuli. Danas nalazimo ukupno 16,15 ha vinograda zasađenih Grkom na području Republike Hrvatske.

Maraština

Sinonimi: Kačadebić, Kukuruz, Krizol, Marašćin, Maraškin, Maraškina, Rukatac, Višana, Malvasia Binaca (ITA), Malvasia Bianca Siciliana (ITA), Malvasia Bianca Toscana (ITA), Malvasia del Chianti (ITA), Malvasia di Brolio (ITA), Malvasia di San Nicardo (ITA), Malvasia Lunga (ITA), Malvasia Toscana (ITA), Malvasia Verace (ITA), Menuetta (SLO), Pavlos (GRE), Prosecco Nostrano (ITA), Racina du Monacu Bianca (ITA), Tundulillu Bianco (ITA)

Porijeklo sorte i povijest uzgoja:

Maraštinu smatramo autohtonom sortom, iako su diljem Mediterana pronađeni njezini sinonimi pa se uzgaja od Toscanne, Apulije, Hrvatskog primorja, Dalmacije do Grčke. Šimon i sur. (2007.) su dokazali da je Maraština, odnosno Rukatac, identična talijanskoj sorti Malvasiji Binaca Lunga i grčkoj sorti Pavlos. Dokazano je da je Malvasija Bianca Lunga genetski bliska sorti Malvasia di Lipari (Malvasija dubrovačka) i Malvasiji istarskoj (Lacombe i sur., 2007. prema Robinson i sur., 2012.). Malvasija Bianca Lunga i Negroamaro su roditelji Malvasiji Nera di Brindisi (Crespan i sur., 2008). Crespan i sur. (2008.) su dokazali da su Proseco Tondo i Malvasija Binaca Lunga roditelji slovenskoj sorti Vitovska koja potječe iz Krasa. Svi ovi dokazi navode nas na zaključak kako je vrlo moguće da je Maraština nastala na području sjeveroistočne Italije. Ritter von Heintl (1821.) navodi *Maraschinu* bijelu kao sortu koja se uzgaja na području Dalmacije, a Petter (1857.) povezuje sortu sa zadarskim i šibenskim područjem. Anonimous 2 (1897.) navodi Maraštinu kao sortu koja se uzgajaju na otoku Lokrumu. Anonimous 3 (1870.) prenosi tekst Babe objavljen u časopisu „*Welbe*“, a opisuje postupke trgovca Leibenfrost koji je došao u šibensko područje proizvoditi različite tipove vina pa navodi „...*Šibenički maraskinac (vino maraschino), tamno-žuto, jako, trpk-kisel, salbe jedrosti bez mirisa. Šibeniški proseko-maraskinac (prosecco-marachino), tamno-žuto, jako, sladko, ljubkoi fino-kiselo vino, veoma jedro bez mirisa...*“ Anonimous 4 (1887.) navodi kako se vino od Maraštine jako cijeno na zadarskom području. Anonimous 5 (1890.) navodi Maraštinu među sortama koje su izložene na izložbi u Beču. Dragutin Seljan u svom putopisu (1848.) navodi da su posebno poznata slatka vina pa tu navodi „...*Maraškinsko vino kod Šibenika*“. Krešić (1883.) navodi vina koja su bila izložena na dalmatinskoj izložbi „...*Crna dalmatinska vina traže se sada u Italiji i Francezkoj; rusko vino Opolo zvano, pije se rado kod kuće, biela vina neodgovaraju, a desertna vina, kao ljubičasti muskat, maraschino, vugava, plavac i crljenak, jesu samo od lokalne važnosti...*“ Babo (1866.) navodi Maraštinu među najpoznatijim sortama koje se uzgajaju u Dalmaciji.

Neki su Šibenčani 1844. god. poslali uzorke desertnog vina Maraštine na ocjenjivanje u Donjo-austrijskog obrtničkoj zadruzi u Beču pri čemu su njezini članovi, veletrgovci vina, ovako ocijenili vina „...*Uzorak od god. 1810.: plemenito sladak, ukusan, mirisav i izvanredno dobre kakvoće. Uzorak od god. 1826.: alkoholičan, ukusan, sladak, fin i nerazlučiv od francuskoh vina S. Peraux. Uzorak od god. 1840.: desertno vino prvog reda, izvrsno po jakosti, mirisavo i slatko, prisposodobivo sa francuskim vinom Muscat Lunel i Muscat rivesoltes, a počudnije od Muscat Lunel*“... (Gospodarski list dalmatinski 1874. citirano prema Bulić, 1949.). Ovaj zapis je ujedno i jedan od najstarijih spomena vina Maraštine na našim prostorima. Dudan (1898.) ubraja vino „*Maraskino*“ u desertna i medicinalna vina.

Rasprostranjenost: Maraštinu danas nalazimo u uzgoju na čitavom području Dalmacije, a najviše u podregiji srednja i južne Dalmacije. Ova se sorta uzgaja na 319,73 ha u Republici Hrvatskoj što je svrstava na 12. mjesto po zastupljenosti. U Italiji se 2000. god. Maraština uzgajala na površini od 4471 ha (Robinson i sur., 2012.).

Plavac mali

Sinonimi: Crljenak mali, Crvenak, Pagadebit crni, Zelenac, Grešatavac, Šarac, Kaštelanac.

Porijeklo sorte i povijest uzgoja: Plavac mali crni nastao je spontanom križanjem Tribidraga (Crljenka kaštelanskog) i Dobričića (Maletić i sur., 2004.). Pretpostavlja se da je gospodarski značajan postao potiskivanjem sorte Tribidrag, prvenstveno zbog veće tolerantnosti na pepelnicu (Jelaska 1960.). Prvi spomen ove sorte datira iz 1821. godine u djelu Riterra von Heintla gdje spominje *Plavaz mali czerni*. Sorta je prvi put opisana kod Trummera (1841.) godine, a nakon njega opisuje ju i Goethe (1887.). Dochnahl (1858.) sistematizira i opisuje voćne vrste te navodi *Blauer Plavanz*, odnosno *Plavanz mali zerni*. Anonimous 1 (1875.) navodi Plavac mali među sortama koje su bile izložene na prvoj dalmatinskoj gospodarsko-obrtničkoj izložbi u Skradinu. Anonimous 2 (1897.) navodi sorte koje se uzgajaju na otoku Lokrumu te ističe „...a od crnih: **mali i veliki plavac**, *crljenak*, *minčuša*, *kuć*, *muškat* i *dr.*“ Vino Plavca mali bilo je prvo vino bivše države sa zaštićenim geografskim porijeklom (Dingač, berba 1961.god.). Nakon njega, zaštićeno je i vino s položaja Postup, 1967. godine.

Rasprostranjenost: Plavac mali najviše se uzgaja u podregiji srednje i južne Dalmacije, ali ga nalazimo i na otoku Krku te u podregijama sjeverne Dalmacije i Dalmatinske zagore. Danas na području Republike Hrvatske nalazimo 1715,84 ha vinograda zasađenih Plavcem malim što ovu sortu svrstava na treće mjesto prema zastupljenosti u sortimentu Republike Hrvatske.

Plavina

Sinonimi: Plavka, Brajdica, Marasovka, Plavka, Modrulj

Porijeklo sorte i povijest uzgoja: Plavinu smatramo autohtonom sortom, iako novija istraživanja bacaju novo svjetlo na njeno porijeklo. Plavina je nastala spontanom križanjem talijanske sorte Verdeca i Tribidraga (Lacombe i sur., 2007.). Verdeca i Tribidrag (pod sinonimom Primitivo) dugo se uzgajaju na području Apulije u južnoj Italiji, međutim na tom području Plavinu ne nalazimo. Iznoseno uistinu ne ide u prilog pretpostavci da je Plavina porijeklom iz Apulije. Međutim, činjenica da je Tribidrag jedan od roditelja Crljenku viškom, Vrancu i Plavcu malom te Plavini (Maletić i sur., 2004.) navodi na zaključak da Plavina potječe iz Dalmacije. Uz sve navedeno, nedavno je dokazano da je Verdeca identična grčkoj sorti Lagorthi pa bi bilo uistinu zanimljivo pronaći Verdecu u Dalmaciji. Plavina se prvi put spominje 1821. god. kada Riterr von Heintl navodi *Plavku* kao sortu koja se uzgaja na dubrovačkom području. Jedan od najstarijih spomena ove sorte, pod sinonimom Plavina, zabilježen je u izvještaju s „Prve dalmatinsko-hrvatsko-slavonske izložbe“ održane u Zagrebu, 1864. god. (Jakić, 1864.). Navodi se kako je na izložbu donesen uzorak vina sorte Plavina. Babo (1866.) navodi sortu *Modrulj* koja se uzgaja u Dalmaciji. Nakon toga, sorte imena Plavina, Plavina mala i Plavina velika spominje i Šulek (1879.). Bulić (1949.) navodi da je Plavina uz Plavac mali najraširenija sorta u uzgoju u Dalmaciji.

Rasprostranjenost: Plavina je sorta koja se uzgaja na području cijele Dalmacije, a mje-

stimično je nalazimo u Hrvatskom primorju pod sinonimom Brajdica crna. Danas na području Republike Hrvatske nalazimo 701,91 ha vinograda zasađenih Plavinom.

Pošip

Sinonimi: Pošipak, Pošipica

Porijeklo sorte i povijest uzgoja: Pošip bijeli je autohtona sorta otoka Korčule koja je nastala spontanom križanjem Bratkovine bijele i Zlatarice blatske bijele (Piljac i sur., 2002.). Sorta se prvi put spominje 1821. god. kada Riter von Heintl navodi *Possip mala bila* i *Possip velika* kao dvije sorte koje se uzgajaju na području Dalmacije. Anonimus 2 (1897.) navodi Pošip među sortama koje se uzgajaju na otoku Lokrumu. Anonimus 4 (1887.) navodi vina koje se proizvode na trogirskom području „...**žukasti pošip** i *vugava*...“, Petter (1857.) vezuje sortu Pošip isključivo uz područje Trogira, dok poveznicu s Korčulom uopće ne spominje. Pošip je prvo hrvatsko bijelo vino sa zaštićenim geografskim porijeklom (1967. g.). Bulić (1949.) napominje da se prije filoksere Pošip uzgajao samo na Korčuli te mjestimično na Mljetu.

Rasprostranjenost: Pošip je sorta koja se u prošlosti uzgajala isključivo na području otoka Korčule, posebice u Čarskom i Smokvičkom polju. Međutim, u novije vrijeme Pošip se raširio po cijeloj Dalmaciji, kako na obalnim područjima tako i u unutrašnjosti Dalmacije. Danas na području Republike Hrvatske nalazimo 290,1 ha vinograda zasađenih Pošipom.

Zaključak

Pregledom povijesnih zapisa o uzgoju najvažnijih autohtonih dalmatinskih sorata nove loze utvrđeni su trenutno najstariji dostupni spomeni istraživanih sortata. Pronađeni povijesni podaci svjedoče o stoljetnoj tradiciji uzgoja spomenutih sorata, a očuvala se i do današnjih dana.

Literatura

- Anonimus 1. 1875. Gospodarski list. Broj 22. Zagreb
 Anonimus 2. 1897. Gospodarski list. Broj 2. Zagreb
 Anonimus 3. 1870. Gospodarski list. Broj 32. Zagreb
 Anonimus 4. 1887. Gospodarski list. Broj 5. Zagreb.
 Anonimus 5. 1890. Gospodarski list. Broj 8. Zagreb.
 Anonimus 6. 1857. Gospodarski list. Broj 46. Zagreb.
 Babo, A.V. 1866. Bericht Weinbau treibenden Kronlander osterreichs. Wien.
 Bulić S. 1949. Dalmatinska ampelografija. Poljoprivredni nakladni zavod, Zagreb
 Calo, A., A. Costacurta, V. Maraš, S. Meneghetti, i M. Crespan. 2008. Molecular correlations of Zinfandel (Primitivo) with Austrian, Croatian, and Hungarian cultivars and Kratošija, an additional synonym. Am. J. Enol. Vitic. 59:205-209.
 Crespan, M., A. Coletta, P. Crupi, S. Giannetto, i D. Antonacci. 2008. Malvasia nera di Brindisi/ Lecce grapevine cultivar (*Vitis vinifera* L.) originated from Negroamaro and mlvasia bianca lunga. Vitis 47(4): 205-212.
 Dochnahl, F.J. 1858. Der sichere Führer in der Obstkunde auf botanisch-pomologischem Wege oder Systematische beschreibung aller Obstsorten. Wilhelm Schmid. Nürnberg.
 Dudan, M.J. 1898. Vina Dalmacije-Njihov sadnji i budući položaj. Vinogradarski i voćarski Viestnik. Zagreb.
 Goethe, H. 1887. Handbuch der Ampelographie. Zweite Auflage. Verlag Paul Parey. Berlin.
 Jakić A. 1864. Erste dalmatinisch-kroatisch-slavonische Ausstellung. Agram.
 Jelaska M., i K. Briza. 1967. Ampelografija. U Poljoprivredna enciklopedija. Vol. 1, pp. 34-48. Jugoslavenski leksikografski zavod, Zagreb.
 Jelaska, M. 1960. Ampelografija dalmatinskih sorata. Institut za mediteransku poljoprivredu i melioraciju krša. Split
 Krešić, 1883. Gospodarski list. Broj 15. Zagreb.
 Lacombe, T., J.M. Boursiquot, V. Laucou, F. Dechesne, D. Vares, i P. This. 2007. Relationships and genetic diversity within the accessions related to Malvasia held in the Domaine de Vassal grape germplasm repository. Am. J. Enol. Vitic. 58(1):124-131.
 Malenica, N, S. Šimon, V. Besendorfer, E. Maletić, J. Karoglan Kontić, i I. Pejić. 2011. Whole genome amplification and microsatellite genotyping of herbarium DNA revealed the identity of an ancient grapevine cultivar. Naturwissenschaften. 98(9): 763-772.
 Maletić, E., I. Pejić, J. Karoglan Kontić, J. Piljac, G.S. Dangl, A. Vokurka, T. Lacombe, N. Mirošević, i C. Meredith. 2004.

- Zinfandel, Dobričić, and Plavac Mali: The Genetic Relationship among Three Cultivars of the Dalmatian Coast of Croatia. *Am. J. Enol. Vitic.* 55: 174-180.
- Pejić, I., N. Mirošević, E. Maletić, J. Piljac, i C. Meredith. 2000. Srodnost kultivara Plavac mali crni, Primitivo crni i Zinfandel crni (*Vitis vinifera* L.). *ACS*. 65 (1): 21-25.
- Petter, F. 1857. Dalmatien in seinen verschiedenen beziehungen. Leopold Sommer, Wien
- Piljac, J., E. Maletić, J. Karoglan Kontić, S. Dangl, I. Pejić, N. Mirošević, i C.P. Meredith. 2002. The parentage of Pošip bijeli, a major white wine cultivar of Croatia. *Vitis* 41 (2): 83-87.
- Ritter von Heintl, F. (1821). *Der Weinbau des österreichischen Keiserthums*. Vienna.
- Robinson, J., J. Harding, i J. Vouillamoz. 2012. *Wine grapes*. Penguin Group. London. England.
- Šeljan, D. 1848. *Zemljopis pokrajina ilirskih*. Tiskarne Dra. Ljudevita Gaja. Zagreb.
- Šimon, S., D.Preiner, E. Maletić, i I. Pejić. 2006. Genetic similarity among Croatian and Greek grapevine cultivars assessed by SSRs. In 9th International Conference on Grape Genetics and Breeding. Peterlunger, E. i Di Gaspero, G. (ur.). Udine.
- Šimon, S., E. Maletić, J. Karoglan Kontić, M. Crespan, A. Schneider, i I. Pejić, Ivan. 2007. Cv. Maraština – a New Member of Malvasia Group. In II Simposio Internazionale "Malvasie del Mediterraneo". Salina (Me).
- Šulek, B. 1879. *Jugoslavenski imenik bilja*. Tiskom dioničke tiskare. Zagreb.
- Trummer, F. 1841. *Sistematische Clasification und Beschreibung de rim Herzogthume Steiermark vorkommenden Rebensorten*. Graz.
- Tudor, A. 2002. Plemić, pjesnik, težak. *Zarez* 4:85–86.
- Tudor, A. 2010. Nekoliko povijesnih podataka o Tribidragu (Zinfandel, Crljenak kaštelski, Tribidrag) Mogućnosti: književnost, umjetnost, kulturni problemi. 1(7–9):103–109.
- Vokurka, A., E. Maletić, A. Benjak, J. Karoglan-Kontić, i I. Pejić. 2003. Application of Molecular Markers for Analysis of Presumed Synonyms and Homonyms with Croatian Grapevine Cultivars. In Proceedings of the Eight International Conference on Grape Genetics and Breeding Hajdu, E., E. Borbas, (ur.). 581-584. Leuven, Belgium.
- Zdunić, G., J.E. Preece, S.G. Dangl, A. Koehmstedt, A. Mucalo, E. Maletić, i I. Pejić. 2013. Genetic Characterization of Grapevine Cultivars Collected throughout the Dalmatian Region. *Am. J. Enol. Vitic.* 64:285-290.

Historic development of the most important autochthonous dalmatian grapevine cultivars (*Vitis vinifera* L.)

Abstract

Tradition of grape wine cultivation in Dalmatia lasts over two millenniums. Overviewing the historical accounts on the production of researched varieties in Dalmatia, most of the varieties are mentioned in the 19th century. Variety Tribidrag is an exception as accounts on its cultivation date to 16th century. Most of the researched varieties have been significantly cultivated during the pre-phylloxera period and are still exceptionally economically important in Dalmatia and Republic of Croatia as a whole.

Key words: grapevine, autochthonous cultivars, Dalmatia, Babic, Tribidrag, Debit, Grk, Marastina, Plavac mali, Plavina, Posip